

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาศักยภาพของโรงเรียนสารภีพิทยาคม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพพื้นฐานของโรงเรียนในด้านนโยบายสุขภาพ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ทักษะสวน บุคคลด้านสุขภาพ การบริการสุขภาพในโรงเรียน รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็นของครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานของโรงเรียนที่จะเอื้อต่อการเป็นโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ผู้วิจัย

ผู้วิจัยนั้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะต้องเตรียมพร้อม ทั้งความรู้ ทักษะการวิจัยจากการค้นคว้าเอกสารตำราต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปรึกษากับผู้และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในประเด็นที่ศึกษา

2. แบบบันทึกภาคสนาม

เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบขึ้นเอง เพื่อใช้ในการบันทึกรายละเอียดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม สังเกต และแบบสอบถาม รวมถึงวันที่ดำเนินการสถานที่ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยความจำและให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้อง นำเชื่อถือ

3. อุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นในงานภาคสนาม ได้แก่ วิทยุ เทปสำหรับบันทึกเสียงในการใช้อุปกรณ์เหล่านี้ ผู้วิจัยต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง รวมทั้งเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว และได้ทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

4. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการใช้นำคำถามที่บรรจุหัวข้อ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แล้วซักถามจนครบตามประเด็นที่กำหนดไว้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกใช้กับผู้บริหารโรงเรียน ผู้วิจัยนัด วัน เวลา

สถานที่ และพร้อมที่จะให้ข้อมูล จัดบรรยากาศเป็นกันเอง และผู้ให้ข้อมูลสามารถโต้ตอบทั้ง 2 ฝ่าย (Two way communication) (เบญจา ยอดดำเนิน, 2533, หน้า 96) และผู้ให้การสัมภาษณ์ สามารถแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วสามารถตรวจสอบ ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่ใกล้ชิด จากการรายงานต่าง ๆ หรือผู้เห็นเหตุการณ์

แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง เพื่อสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ประกอบด้วย 7 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ส่วนที่ 2 นโยบายสุขภาพของโรงเรียน

ส่วนที่ 3 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน

ส่วนที่ 4 สิ่งแวดล้อมทางสังคมของโรงเรียน

ส่วนที่ 5 ความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชน

ส่วนที่ 6 การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ

ส่วนที่ 7 การบริการสุขภาพ

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว สามารถตรวจสอบข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่ใกล้ชิดจากการรายงานต่าง ๆ หรือผู้เห็นเหตุการณ์ เพื่อความถูกต้องแล้วทำการแก้ไขให้สมบูรณ์อีกครั้ง

5. การสนทนากลุ่ม (Focus groups Discussion)

การสนทนากลุ่มเป็นการเก็บข้อมูลที่ต้องการทราบถึงทัศนคติความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในนโยบายสุขภาพของโรงเรียน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ และการบริการสุขภาพในโรงเรียน และความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของโรงเรียนในการให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้เป็นที่เชื่อถือ และมีความถูกต้องของข้อมูล ทางผู้วิจัยจะเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ที่มีลักษณะคล้ายกัน (Homogeneous group) ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยเฉพาะนักเรียน เลือกจากตัวแทนห้องเรียนต่าง ๆ ทั้งหมดจำนวน 4 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน และอาจารย์จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน

ในการสนทนากลุ่ม ในกลุ่มอาจารย์ และกลุ่มนักเรียน ประเด็นการสนทนากลุ่มมีดังนี้

1. โรงเรียนได้กำหนดนโยบายสุขภาพไว้อย่างไร

2. โรงเรียนจัดกิจกรรม หรือโครงการอะไรบ้างที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมส่งเสริม

สุขภาพในโรงเรียน

3. ความรู้ การรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพ สิ่งแวดล้อมที่เชื่อมต่อสุขภาพ ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ การบริการสุขภาพในโรงเรียนอย่างไร

4. ความต้องการการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน

5. การมีส่วนร่วมของบุคลากร หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน สถาบันต่าง ๆ ในชุมชน

เมื่อเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่มได้ข้อมูลมาแล้ว นำมาจัดแยกประเภท คำตอบออกเป็นหมวดหมู่ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

6. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการที่ได้ทราบถึงพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคมที่ต้องการศึกษา โดยเฉพาะบุคลากรในโรงเรียน อาจารย์ นักเรียน เจ้าหน้าที่ต่างๆ ในการสังเกต เพื่อเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น กีฬานักเรียน ประจำปี กีฬาความสัมพันธ์ของครูในแต่ละโรงเรียน และชุมชน กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ และสิ่งเสพติดต่าง ๆ กิจกรรมรณรงค์ป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน กิจกรรมงานคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน เป็นต้น โดยสังเกตการมีส่วนร่วมของทุกคนในการจัดกิจกรรมบรรยากาศของกิจกรรม ตลอดถึงรูปแบบความพร้อมและผลสำเร็จของกิจกรรมที่จัดขึ้น

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ โดยจะใช้วิธีการสังเกตสอบถาม สัมภาษณ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อประเมินบรรยากาศความพร้อมและผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดกิจกรรมขึ้น

เมื่อสังเกตครบทุกกิจกรรมจึงนำข้อมูลทุกด้านมาสรุป วิเคราะห์ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ให้ครบถ้วน

7. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือใช้วัดความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นแบบปลายปิด จำนวน 15 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นแบบปลายเปิดให้เลือกตอบตามระดับความคิดเห็น จำนวน 20 ข้อ

นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และเชิงโครงสร้าง (Content Validity) โดยผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา

2. การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือทดลองใช้กับอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนสันทรายวิทยาคม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 50 คน ดังนี้

2.1 แบบสอบถามความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยหาความเชื่อมั่นแบบแบ่งครึ่ง (Split-half-reliability) โดยทดสอบเพียงครั้งเดียว แล้วแบ่งข้อคู่ - ข้อคี่ โดยใช้สูตรการคำนวณของ สเปียร์แมนบราวน์ (Spearman Brown) รวีวรรณ ชินะตระกูล (2541, หน้า 144-145) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.76 ซึ่งแสดงว่ามีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง

2.2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หาความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) รวีวรรณ ชินะตระกูล (2541, หน้า 150-157) ผลการวิเคราะห์ พบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 ซึ่งแสดงว่ามีความเชื่อมั่นสูง

3. นำเครื่องมือทั้งหมดมาปรับปรุง แก้ไข ความเหมาะสมของภาษา ความชัดเจนของข้อความ และนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยมุ่งศึกษาโดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. ทำหนังสือผ่านมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสารภีพิทยาคม เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล และเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยให้ผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนทราบ

2. ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง ผู้ผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 5 คน

3. ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus groups Discussion) สำหรับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน จำนวน 40 คน และกลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน จำนวน 20 คน

4. ผู้วิจัยได้สังเกต (Observation) แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมโครงการส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ในโรงเรียนที่จัดขึ้น จำนวน 8 ครั้ง

5. แบบสอบถาม (Questionnaire) เก็บข้อมูล เรื่องความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ความเชื่อมั่น 95% จากการสุ่มอย่างเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) จากรายชื่อตามบัญชีเงินเดือนและรายชื่อบัญชื่อนักเรียน

ครูโรงเรียนสารภีพิทยาคม จำนวน 85 คน

นักเรียนโรงเรียนสารภีพิทยาคม จำนวน 313 คน

และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน สมาคมครูผู้ปกครอง ชมรมศิษย์เก่า โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive) จำนวน 38 คน

6. การจัดเก็บข้อมูล จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะทำการ บันทึกข้อมูลต่าง ๆ ไว้ จำแนกข้อมูลตามชนิดของข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ เรียบเรียงจัดให้เป็น ระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้มานั้นว่าเพียงพอหรือไม่ ด้วยการตรวจสอบข้อมูลนั้นว่า ได้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครอบคลุมแล้วหรือยัง โดยใช้วิธีแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์ ถ้ายังขาดข้อมูลก็ศึกษาเพิ่มเติมได้ ดังนั้นเมื่อได้ข้อมูลมาในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้นำมารวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเท่าที่ทำได้ เมื่อมีข้อมูลเพียงพอที่จะวิเคราะห์แล้ว สรุปผลโดยแยกประเภทไว้ ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยศึกษาจากบุคคล สถานที่ และเวลาที่เก็บข้อมูล (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2537, หน้า 129)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ข้อมูลจากสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย ในด้านบริบทของโรงเรียนจากผู้อำนวยความสะดวกโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ รวมทั้งวิเคราะห์ด้วยเนื้อหาทั้ง 6 องค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก

โดยการรวบรวมข้อมูลที่ได้ มารวบรวมและแยกแยะสรุปเนื้อหาให้ต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้ต่อเนื่อง โดยยึดหลักวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่การอธิบาย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่ตั้งไว้อย่างครอบคลุม

2. ข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมายของคะแนน ดังนี้

คะแนน 4.50 – 5.00	หมายถึง ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง
คะแนน 3.50 – 4.49	หมายถึง ระดับเห็นด้วย
คะแนน 2.50 – 3.49	หมายถึง ระดับไม่แน่ใจ
คะแนน 1.50 – 2.49	หมายถึง ระดับไม่เห็นด้วย
คะแนน 1.00 – 1.49	หมายถึง ระดับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. นำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมาวิเคราะห์ให้เห็นภาพรวมของโรงเรียน วิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และความเสี่ยงโดยใช้ SWOT analysis ของโรงเรียนตามประเด็นที่ศึกษา และประเมินความเป็นไปได้ในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามองค์ประกอบขององค์การอนามัยโลกที่กำหนดไว้